

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 656 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	198
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi	203
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi.....	207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	232
Шерматовата Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўғли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	243
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	

Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг	248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	264
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	268
Uzakova Umida Ruzievna	
Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	278
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	295
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	300
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	306
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	312
Olimova Nodira Xamrakulovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash.....	331
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий.....	335
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	345
Xudoyorov Laziz Niyojovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi.....	357
Amonova Dilafroz O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	362
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	367
Hamrokulov M. O.	

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalarini faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi.....	375
Shodmonqulov Kamoliddin Murodilloevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati.....	379
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	388
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	392
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari.....	402
Oybek Toshtemirovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	406
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba.....	412
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti.....	418
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli.....	422
Abdullayeva Dildora Qudratovna	
Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	425
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	430
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	435
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	441
Maxamadaliyeva Mahliyoqon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari.....	448
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	453
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	459
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	466
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni.....	473
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Babanazarova Gulzar Ziuatdinovna, Ajibayeva Raiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	479
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	482
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	490
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	497
Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna	

Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	503
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	509
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	513
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	519
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рахимжон Искандарович	
Efficiency of Internal Audit Service and Report Improvement: Control of Sanatorium-Wellness Institution	528
Shafkarov Fahriddin Khudaiberdievich	
Development of Digital TV Services in the Conditions of Digitalization of the Economy.....	534
Farhad Karimov	
Kichik biznes faoliyatida muhim muvaffaqiyat omillarini belgilashning ahamiyati va ularni baholash.....	538
Kabulova Nurgo'zal Umirbek qizi	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ekonometrik tadqiq etish.....	541
Muminova Maxbuba Abduvafayevna	
Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlarini baholash.....	548
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
Tadbirkorlik subyektlari tashqi savdo faoliyatini ichki tartibga solishni takomillashtirishning ayrim jihatlarini..	552
To'rayev Nurbek Muxammadovich	
Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili.....	557
Raxmonov G'ayrat Ismatulloyevich	
Strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalari.....	562
Sharipova Shoxida Abdinabiyeвна	
O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari.....	567
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning kontseptual jihatlarini	574
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Tijorat banklari foydasini soliqqa tortishning ayrim me'yoriy-huquqiy asoslari	578
Turanov M. Sh.	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanishida tijorat banklarining o'rni.....	586
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Babanazarova Gulzar Ziuatdinovna, Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna	
O'zbekistonda tayyor kiyimlar bozori ko'lamini oshirishda marketing strategiyalarining samaradorligi.....	596
Urazov Mansur Musurmanovich	
Yevropaga barqaror eksport va qishloq xo'jaligida yashil rivojlanish uchun	
Mosh bozori strategiyalarining ta'sirini baholash	599
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
Rangli tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonlarini paralellashtirish	605
Xidirova Barchinoy Ilxomovna	
Korxonalarda ishchi personal ehtiyojlarini motivatsiyaga ta'siri	610
Aripov Oybek Abdullayevich, Axmedov Muzaffar Shokirjonovich	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в	
маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ	615
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	623
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Positioning Textile Products in Competitive Strategy	626
Икрамова Нодира Бурхон кизи	

Sanoatni tarkibiy o'zgarishlar asosida maqbullashtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini prognozlash.....	631
Kasimov Azamat Abdukarimovich	
O'zbekiston Respublikasi budgetini shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi	638
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini boshqarish masalalari.....	645
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
Влияние плодородности почвы на урожайность хлопчатника в хлопково-текстильных кластерах Республики Каракалпакстан	650
Сагиева Молдир Оразбай кизи	

STRATEGIK BOSHQARUV HISOBI VA UNING USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

ORCID: 0000-0002-8758-5077

Sharipova Shoxida Abdinabiyevna

TDIU tayanch doktoranti

Annotatsiya: Maqolada strategik boshqaruv hisobining mohiyatini, xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlari, xo'jalik yurituvchi subyektlar amaliyotida strategik boshqaruv hisobini bosqichlarni, strategik boshqaruv hisobida xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini baholovchi ko'rsatkichlar tizimi, strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning amaliy asoslarini takomillashtirishga qaratilgan tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: boshqaruv hisobi, strategik boshqaruv hisobi, xo'jalik yurituvchi subyektlar, budjetlashtirish, xarajat, moliyaviy hisob, strategik rejalashtirish, takomillashtirish, hisobot, tahlil.

Abstract: The article describes the essence of strategic management accounting, the methodological aspects of organizing strategic management accounting in business entities, the stages of strategic management accounting in the practice of business entities, the system of indicators that evaluates the activities of business entities in strategic management accounting, the organization of strategic management accounting recommendations aimed at improving practical foundations are given.

Key words: management accounting, strategic management accounting, economic entities, budgeting, costing, financial accounting, strategic planning, improvement, reporting, analysis.

Аннотация: В статье описаны сущность стратегического управленческого учета, методические аспекты организации стратегического управленческого учета в хозяйственных субъектах, этапы стратегического управленческого учета в практике хозяйствующих субъектов, система показателей, оценивающих деятельность хозяйствующих субъектов в стратегическом управленческом учете. , даны рекомендации по организации стратегического управленческого учета, направленные на совершенствование практических основ.

Ключевые слова: управленческий учет, стратегический управленческий учет, хозяйствующие субъекты, бюджетирование, калькуляция затрат, финансовый учет, стратегическое планирование, совершенствование, отчетность, анализ.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyot – joriy, uzoq va strategik moliyaviy rejalashtirishni obyektiv zaruriyatga aylantirib borayotgan o'ziga xos bir qator shiddatlilik, globallashuv, tezkorlik xususiyatlariga egadir. Ana shunday sharoitda mustahkam pozitsiyani ushlab turish hamda bozorda raqobatbardoshlikni mustahkamlash uchun har bir xo'jalik yurituvchi subyektlar amaliyotida strategik boshqaruv hisobini tashkil qilish va yuritishni obyektiv zaruriyatga aylantirmoqda.

Strategik boshqaruv hisobi xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun uning moliyaviy ahvoli ichki va tashqi omillar ta'sirida kelgusi istiqbolda qanday o'zgarishi, bozordagi raqobat darajasini baholash, strategik o'zgarishlarni hisobga olish imkoniyatini yaratishga xizmat qiladi.

Mamlakatimiz iqtisodiyoti rivojlangani sari boshqaruv hisobini yuritish va undan to'g'ri foydalanish dolzarb vazifalardan biri bo'lib bormoqda. Buning sababi, hozirgi kunda yurtimizda ko'pdan ko'p xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyat yuritmoqda va bu o'z navbatida raqobatning kuchayishiga olib kelmoqda. Raqobatlashish uchun esa xo'jalik yurituvchi subyektda boshqaruv hisobi to'g'ri tashkil qilinishi, ayniqsa xo'jalik yurituvchi subyekt kelajak uchun katta maqsadlar qo'ygan bo'lsa, strategik boshqaruv hisobini to'g'ri tashkil qilish zarur va bugungi kunda dolzarbdir.

Shu o'rinda alohida ta'kidlash lozimki, 2021-yilda nashr qilingan 2022–2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekiston strategiyasida kelgusi besh yillikda mamlakat iqtisodiyotini yanada rivojlantirish borasida bir qator strategik vazifalar belgilangan ^[1]. Xususan, tadbirkorlik faoliyatini yanada qo'llab-quvvatlash, biznes muhitini

va zarur infratuzilmalarni yaratish bo'yicha islohotlarni davom ettirish, kambag'allikni ikki barobar qisqartirish, hududlarni rivojlantirish va agrar sohani rivojlantirishga oid vazifalarga alohida ahamiyat berilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Strategik boshqaruv hisobi xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun uning moliyaviy ahvoli ichki va tashqi omillar ta'sirida kelgusi istiqbolda qanday o'zgarishi, bozordagi raqobat darajasini baholash, strategik o'zgarishlarni hisobga olish imkoniyatini yaratishga xizmat qiladi.

Xorijlik bir guruh olimlar qarashlarida strategik boshqaruv hisobi boshqaruv funksiyasining u yoki bu jihatlari ajratib ko'rsatilganligini kuzatish mumkin

Strategik boshqaruv hisobi tushunchasiga Atrill P., Makleyin E. quyidagicha fikr bildirgan: "Strategik boshqaruv hisobi – strategik o'zgarishlarni baholash va tashqi omillarni hisobga olishga qaratilgan yo'nalish" [2].

Druri K. shunday yozadi: " Strategik boshqaruv hisobi – kelajakda boshqaruv hisobining yanada rivojlanishini ta'minlaydigan istiqbolli yo'nalishi" [3]:

E'tirof etish kerakki, K.Uord strategik boshqaruv hisobi mohiyatini, uning o'ziga xos tomonlarini alohida ajratib ko'rsatmasdan, umumiy tarzda ta'rifini keltirgan. K.Uord strategik boshqaruv hisobi mohiyatini: "Strategik boshqaruv hisobi – tashkilotda qo'llanilayotgan yoki qo'llanishi rejalashtirilayotgan biznes-strategiyani amalga oshirishni ta'minlaydigan hisob turi", deb yoritadi [4]:

Shu o'rinda alohida qayd qilib o'tish joizki, ana shu ilmiy muhit doirasida hattoki strategik boshqaruv hisobining terminologik mohiyati bo'yicha ham yagona yondashuv mavjud emas. Bir qator olimlar strategik boshqaruv hisobi mohiyatini strategik rejalashtirish asosida, ba'zi birlari esa boshqaruv hisobining bir qismi sifatida va yana bir guruh olimlar maktabi esa uni strategik menejment bilan mohiyatan bir xilda talqin qiladilar.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xo'jalik yurituvchi subyektda eng asosiy e'tibor uning moliyaviy-xo'jalik faoliyatiga ta'sir ko'rsatadigan tashqi omillarga qaratilishi – strategik boshqaruv hisobini an'anaviy boshqa hisob turlaridan farqlaydigan asosiy xususiyatidir.

Strategik boshqaruv hisobining o'ziga xos xususiyatlarini quyidagi jarayonlar ketma-ketligida aniq kuzatish mumkin:

- ichki omil va jarayonlar tahlilini amalga oshirish;
- tashqi omil va jarayonlar tahlilini amalga oshirish;
- nomoliyaviy omillar tahlilini o'tkazish;
- mahsulotlarni ishlab chiqarish hajmi, xarajatlar mazmuni va uning mohiyatini belgilab beradigan eng muhim omil emasligini ta'kidlash;
- har bir omil uchun o'z tahlil tizimining mavjudligi;
- xarajatlarga ta'sir qiluvchi omillarining barchasi ham har qanday vaqtda bir xil ahamiyatga ega emasligi, ammo ba'zilar har bir aniq vaziyatda muhim ekanligini ta'kidlash;
- xo'jalik yurituvchi subyektning o'z faoliyatida muhim rollardan birini o'ynaydigan haqiqiy ish faoliyati talablariga moslashuvi.

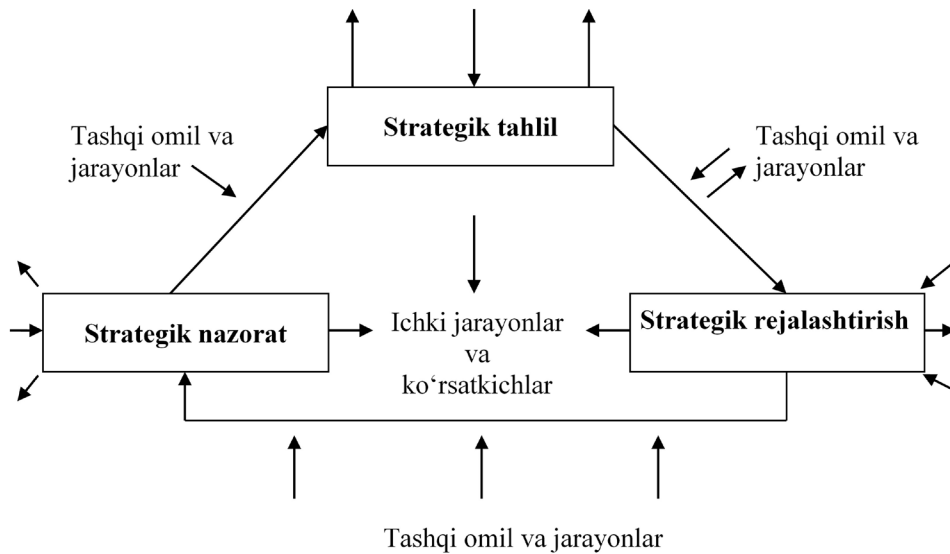
Strategik boshqaruv hisobi tizimi faqatgina hisob jarayoni sifatida emas, balki quyida keltirilgan uchta elementlar ketma-ketligida o'zining mohiyatini to'liq ifodalaydi (1-rasm):

- strategik tahlil;
- strategik rejalashtirish;
- strategik nazorat.

Strategik boshqaruv hisobining ana shu elementlarining har biri alohida mustaqil jarayon bo'lsada, amaliyotda ulardan birini boshqasidan ajratish juda qiyin bo'ladi.

Strategik tahlil xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatining muayyan vaqtdagi holatini baholashga qaratilgan. Bundan tashqari, strategik tahlilni amalga oshirish davomida xo'jalik yurituvchi subyekt belgilayotgan strategik maqsadining ravshanligi va uning talab qilinyotgan miqdordagi resurslar bilan ta'minlanganlik darajasiga baho berish imkoniyatiga ham ega bo'ladi. Odatda, strategik rivojlanish xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatining tashqi sharoitlar bilan uzviy bog'liqligi sababli strategik tahlil faqatgina iqtisodiy boshqaruv tahlilining an'anaviy deyil-

adigan vazifalariga alohida e'tiborni qaratmasdan, avvalambor tashqi sharoitlarni xo'jalik yurituvchi subyektning uzoq muddatli (strategik) maqsadlariga ta'sir etuvchi omillar sifatida tadqiq qilishi kerak.

1-rasm: Strategik boshqaruv hisobining elementlari

Strategik boshqaruv hisobining muhim ikkinchi elementi – strategik rejalashtirishdir. Uni amalga oshirish davomida o'z navbatida xo'jalik yurituvchi subyektning uzoq muddatli strategik maqsadlariga erishishni ta'minlashga mo'ljallangan uzoq muddatli rejalari ishlab chiqiladi. Xalqaro amaliyotda va bir qator ilmiy manbalarda "strategik rejalashtirish" korporativ rejalashtirish yoki uzoq muddatli rejalashtirish sifatida ham talqin qilinadi.

Xo'jalik yurituvchi subyektda strategik rejalashtirishning natijasi – faoliyat yo'nalishlari bo'yicha uzoq muddatli strategik rivojlantirish dasturlarini (5 yil yoki undan ko'p muddatga) ishlab chiqish hisoblanib, u quyidagi tarkibiy qismlardan tashkil topadi:

- sub-strategiyalar (ishlab chiqarish, marketing, moliyaviy, xodimlar bo'yicha);
- alohida yo'nalishlar strategiyasi (xo'jalik yurituvchi subyektning turli bozorlarda raqobat qilishi va turli xil mahsulotlar ishlab chiqarishi mumkin bo'lgan har bir bo'limlari uchun).

Strategik boshqaruv hisobining uchinchi muhim elementi – bu strategik nazoratdir. Uning roli belgilangan strategik maqsadlarga erishishni kuzatish va nazorat qilish hamda chetlanishlar vujudga kelayotgan vaqtda vaziyatni tezkor tarzda boshqaruv qarorlari qabul qilish holatiga qaytarishni ta'minlashdan iborat. Bunday qaytarishlar qarorlarga o'zgartirishlar kiritish va maqsadlarga erishish uchun o'tilishi lozim bo'lgan yo'lga qaytish uchun yoki zaruriyat tug'ilgan holatlarda maqsadlarni o'zgartirish uchun kerak.

Strategik boshqaruv hisobining yuqorida sanab o'tilgan ana shu uchta elementlari bir-biri bilan uzviy bog'langan bo'lib, ular xo'jalik yurituvchi subyektning moliyaviy oqimlarini boshqarishda muhim ahamiyatga egadir.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar amaliyotida strategik boshqaruv hisobini quyidagi bosqichlarni amalga oshirib tashkil qilish mumkin, deb hisoblaymiz:

1. Tashqi makromuhit monitoringi. Bu bosqichda: xo'jalik yurituvchi subyekt tomonidan tanlangan strategiyani amalga oshirishga bevosita yoki bilvosita ta'sir qiladigan barcha tashqi omillar doirasi aniqlanadi; ma'lumotlarni olishning optimal kanallari va axborotlarni yig'ish usullari aniqlanadi; axborotlarni yig'ish, ularni tahlil qilish va barcha mas'ul xodimlarga yetkazish tizimi ishlab chiqiladi.
2. Ichki mikromuhit monitoringi. Bu bosqichda: xo'jalik yurituvchi subyekt tanlagan strategiyani amalga oshirish bilan bog'liq barcha moliyaviy va nomoliyaviy ko'rsatkichlar doirasi aniqlanadi va ular asosida hisobot tizimi shakllantiriladi, hisobotlarni taqdim etish davrlari belgilanadi; rejalashtirilgan ko'rsatkichlar miqdori bilan amalda erishilayotgan ko'rsatkichlar miqdori taqqoslanib boriladi, vujudga kelayotgan chetlanishlar aniqlanadi va tahlil qilinadi; moliyaviy va nomoliyaviy ko'rsatkichlarni yaxshilash chora-tadbirlari ishlab chiqiladi.
3. Rejalashtirish va budjetlashtirish tizimini joriy qilish bosqichi.

4. Moliyaviy hisobot ma'lumotlari asosida shakllanib kelgan amaldagi buxgalteriya va boshqaruv hisobi tizimlarining asosiy kamchiliklari aniqlanadi.
5. Strategik boshqaruv hisobining shakl va tamoyillari belgilanadi, ya'ni modeli ishlab chiqiladi, xo'jalik yurituvchi subyekt uchun strategik boshqaruv hisobi siyosati shakllantiriladi.

Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida strategik boshqaruv hisobi tizimi nafaqat ma'lumot taqdim qiluvchi tizim sifatida, balki tezkor va muhim bilimlarni yaratuvchi tizim sifatida ko'rinishi lozim.

Shu maqsadda, strategik samaradorlik ko'rsatkichlar majmuasi (SSKM) taklif qilindi. Taklif qilinayotgan SSKM to'plami faoliyatning turli jihatlarini tavsiflaydigan bir-biri bilan bog'liq tahliliy bloklarga guruhlashtirildi. Ko'rsatkichlar to'plamining kompleks xususiyati unda ilk bor moliyaviy va nomoliyaviy ko'rsatkichlarning o'zaro chambarchas bog'liqligida namoyon bo'ladi. 1,2-jadvalda SSKM tizimiga kiruvchi asosiy moliyaviy va nomoliyaviy ko'rsatkichlar keltirilgan.

1-jadval: Xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatining asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari*

Blok nomi	Nazoratdagi ko'rsatkichlar
Xo'jalik yurituvchi subyektning mulkiy holatini baholash	Aylanma va muomaladan tashqari mablag'lar (aktivlar) nisbati, tez va qiyin aylanadigan mablag'lar miqdori, darajasi, nisbati va sh.k.
Moliyaviy barqarorlikni baholash	Tez aylanadigan (likvidli) mablag'lar miqdori, joriy va mutloq likvidli mablag'lar, ularning koeffitsientlari va sh.k.
Ishbilarmonlik faoliyatini baholash	Aylanma kapital miqdori, shaxsiy mablag'lar bilan ta'minlangan aylanma mablag'lar koeffitsiyenti va sh.k.
Bozor munosabatlari samaradorligini baholash	Toza aktivlar miqdori, to'lanadigan dividendlar darajasi, investitsiyalarning daromadlik darajasi, barcha aktivlar rentabelligi, kapital rentabelligi va sh.k.

Kostayev U.U. Strategik boshqaruv hisobi metodologiyasini takomillashtirish. /Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. –Toshkent, 2020-y.

2-jadval: Xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatining asosiy nomoliyaviy ko'rsatkichlari*

Blok nomi	Nazoratdagi ko'rsatkichlar
Xo'jalik yurituvchi subyektning bozor faolligi darajasini ifodalovchi	Ishlab chiqiladigan mahsulot (ish, xizmat) bahosi, ularni xaridorlarga uzluksiz yetkazib berish darajasi, iste'molchining talablari qondirilishi darajasi, sifat va baho darajasi, korxonaning shu tovar turi bo'yicha ichki va tashqi bozorda egallab turgan darajasi, bozordagi shu tovar bo'yicha raqobat darajasi va sh.k.
Ichki faoliyat faolligi darajasini ifodalovchi	Uskunalarini o'z vaqtida diagnostikadan o'tkazish, ehtiyot qismlarni to'liq va sifatli yetkazib berish, ishlab chiqaruvchi va iste'molchilar o'rtasidagi munosabatning darajasi va sh.k.
Xodimlarning intellektual salohiyatini ifodalovchi	Korxona menejerlari va mutaxassislarining malakasi, tayyorgarligi, ko'nikmalari, zamonaviy informatsion va kommunikatsion texnologiyalarni hamda chet tillarini bilish darajasi, ichki va tashqi bozor mexanizmini tushunish va unda korxona o'rnini belgilay olish, unda samarali faoliyat olib bora olish ko'nikmalari va sh.k.

*Kostayev U.U. Strategik boshqaruv hisobi metodologiyasini takomillashtirish. /Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. –Toshkent, 2020-y.

SSKM tizimi faolligining asosiy sharti nafaqat u yoki bu ko'rsatkichlar tanlovi, balki tahliliy tizimdagi turli elementlar o'rtasida o'zaro ichki kelishuvining mavjudligi hisoblanadi, chunki undagi sababiy-natijaviy bog'liqlik murakkab xususiyatga ega, har doim ham tekis emas.

Taklif qilingan SSKM tizimining o'ziga xos xususiyati uning dinamikligi va egiluvchanligidir. Chunki tanlangan strategiyani amalga oshirish jarayonida oldindan aniqlangan strategik maqsad va vazifalarga tuzatish va o'zgartirishlar kiritilishi mumkin, ularga tegishli bo'lgan SSKM bloklari tarkibi ham ular o'rtasidagi aloqalar xususiyati kabi qayta ko'rib chiqilishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa sifatida aytish mumkinki, strategik hisobi faoliyat ko'rsatishi uchun boshqaruv qarorlarini qabul qilish va amalga oshirish jarayonlari buxgalteriya tomonidan ichki rejalashtirish doirasida taqdim etiladigan miqdoriy va sifatli ma'lumotlar bilan ta'minlanadi. Shunga mos ravishda zamonaviy buxgalteriya hisobi korxona ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyatini amaldagi sharoitiga mos keluvchi strategik orientatsiyaga ega bo'lishi kerak.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar amaliyotini tahlil qilish va bir qator olimlar tomonidan chop etilgan ilmiy ishlardagi qarashlarni umumlashtirish, boshqaruv hisobining mohiyatini tushunishga yanada keng yondashuv zarurligini keltirib chiqaradi. Fikrimizcha, ularni ajratishda va bir tizimga solishda, boshqaruv hisobining mohiyati va o'rganish obyektiga nisbatan fikrlar bildirishda mavjud vaziyatni hisobga olishni talab etadi. Bu esa xo'jalik yurituvchi subyektlarning raqobat afzalliklarini va ularning faoliyati samaradorligini oshirish maqsadida uning amaliy qo'llanilishi samaradorligiga xizmat qiladi..

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. lex.uz/uz/docs/-5841063
2. Атрилл П. Управленческий учет для нефинансовых менеджеров /пер.с англ. под ред. С.Л.Каныгина. Днепропетровск, 2003.
3. Drury K. Management Accounting Official Terminology. 2000 // Scarlett & Wilks. 2001.
4. Уорд К. Стратегический управленческий учет: пер. с англ. М., 2002.
5. Kostayev U.U. Strategik boshqaruv hisobi metodologiyasini takomillashtirish. /Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. –Toshkent, 2020-y., 69 b.
6. Boshqaruv hisobi: Darslik / A.X. Pardaev, Z.A.Pardaeva; – T.: "Iqtisod-Moliya", 2019. – 556 b.
7. www.stat.uz.- O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi rasmiy sayti.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.